

Klubové listy

2
2007

Príloha časopisu Listy

Spomienka na Doc. Ing. Ivana Adamčíka, CSc.

1. augusta uplynulo 10 rokov od chvíle, kedy nás navždy opustil Ivan Adamčík, predseda výkonnej rady Klubu slovenskej kultúry v rokoch 1992 – 1997.

Ivan Adamčík sa narodil 31. marca 1937 v Prenčove na Slovensku v rodine evanjelického pastora. V detstve si osvojil hlboké etické zásady, pracovitosť, ochotu pomáhať druhým, toleranciu prinášajúcu pochopenie pre každého.

Vyšťudoval Elektrotechnickú fakultu SVŠT v Bratislave. Presídlil do Prahy, kde pôsobil na ČVUT ako odborný a vedecký pracovník. Do roku 1989 sa nemohol plne venovať pedagogickej činnosti a vedeckej práci, pretože nikdy nevstúpil do KSČ. Držal sa rodinnej tradície: dištancovať sa od totalitnej moci; ako príbuzný Ivana Kadlečíka, spisovateľa, ktorý sa postavil na odpor tzv. normalizácii a bol vylúčený zo Zväzu slovenských spisovateľov, nesmel publikovať ani pracovať vo svojom odbore. Aj to, že sa stýkal s nedávno zosnulou chartistkou Hanou Ponickou, výrazne obmedzilo jeho kariéru aj v technických vedách.

Ivan Adamčík sa v časoch totality venoval vedeckému výskumu a stal sa naším popredným odborníkom v mikroelektronike. V histórii elektrotechnickej fakulty ČVUT sa píše, že v roku 1990 nastúpil na miesto vedúceho katedry mikroelektroniky priamo z praxe a vedeckého výskumu. Jeho zásluhou katedra získala celý rad významných vedeckých európskych projektov a nadviazala spoluprácu s mnohými európskymi univerzitami, ústavmi a inštitúciami. Ivan Adamčík posunul jej orientáciu, ktorá sa odklonila od technológie z 80. rokov minulého storočia a sústredila sa na výraznejší vedecký výskum mikrosystémov a stala sa katedrou elektroniky. Publikoval celý rad odborných štúdií v zahraničných i našich odborných časopisoch, zborníkoch, napísal vyše 20 odborných monografií a bol autorom 12 patentov. Pracoval v Jednotě matematiků a fyziků českých,

v České vědeckotechnické společnosti, bol členom redakčných rád odborných časopisov i nášho vtedy novo založeného časopisu SLOVENSKÉ LISTY. Zasadal v grantových komisiách, pripravoval programy PHARE pre ČR a SR.

Hoci bol naším najvýznamnejším odborníkom v elektronike, bol príliš skromný, aby to dal najavo. V Klube slovenskej kultúry bol jednoducho priateľom nás všetkých, uznávaným a rešpektovaným. Predovšetkým sa zaslúžil o to, že činnosť KSK sa začala rozvíjať v nových podmienkach grantových systémov. Niektorých z nás naučil písať projekty. Bol autorom dodnes používaného projektu KSK o rozvoji kultúry a duchovného dedičstva slovenskej menšiny v ČR, bol naším vzorom

Ivan Adamčík v rozhovore s Igorom Wasserbergerom

v napĺňaní skutočného obsahu česko-slovenskej vzájomnosti. Bol spolutvorcom Gymnázia česko-slovenskej vzájomnosti, ktoré MŠMT ČR prijalo ako jeden z modelov dvojazyčného vzdelávania.

OBSAH:

- 1 – 2** Spomienka na Doc. Ing. Ivana Adamčíka, CSc.
- 2 – 4** Tridsať rokov od podpísania Gabčíkovo-Nagymaros ...

Ivan Adamčík (tretí zľava) na lyžiarskom zjazdke KSK

Iritoval ho slovenský nacionalizmus, prázdne slová, a snažil sa o to, aby sa v KSK stretávali a pracovali ľudia rôznych odborov a profesií, tí, ktorí svojou prácou obohacujú české prostredie a nezahlcujú ho prázdnyimi proklamáciami o slovenskosti, asimilácii a pod. Vždy vedel reagovať, a tak stál pri zrode SLOVENSKÝCH LISTOV, časopisu Slovákov a Čechov, ktorí chcú o sebe vedieť. Chcel, aby vo chvíľach dvíhajúcej sa vlny nacionalizmu v jednom novozaloženom slovenskom občianskom združení, proklamovanom v časopise DŽAVOT, neskoršie

premenovanom na KORENE, mohol zaznieť aj hlas Slovákov z akoby druhého brehu, Slovákov, ktorí sa necítili byť minoritou, nehľadali ochranu, ale hodľali v českom prostredí naďalej rozvíjať slovenské duchovné hodnoty. Časopis, ktorý spoluzakladal, bude mať na budúci rok 15 rokov.

Ivan Adamčík usiloval o to, aby programy KSK boli po odbornej stránke kvalitné a aby mali etický rozmer. To, čo získal rodinnou výchovou, rozvíjal aj v dospelosti. Bol členom presbyterstva a poddozorcom Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania. Stal sa členom Česko-slovenského duchovného parlamentu.

Ivan Adamčík mal rád deti a mladých ľudí. V rokoch tzv. normalizácie ako člen KSK pracoval v mládežníckej a športovo-vlastivednej sekcii. Organizoval prázdninové plavecké pobyty pre deti a mládež, ktorých sa účastnil ako inštruktor, lyžiarske a turistické zájazdy cez zimné prázdniny. Po roku 1989 sa stal členom poradného zboru pre otázky národnostného školstva MŠMT ČR. Nám, ktorí sme pracovali v sekciiach KSK, dopriaval slobodu konania a rozlet. Zaujímal sa o našu prácu do posledných chvíľ. Ak sme poznali múdreho, tolerantného človeka, bol ním Ivan Adamčík. Bol tým, o ktorom hovorí záverečná citácia: „Múdry koná, hoci nezasahuje, nepresadzuje seba a s nikým nesúperi. Každému dobrotivo pomáha a nikoho nezavrhuje. Neodmieta svet. Ale zostáva voči nemu skrytý.“

Helena Nosková

Foto archív Klubu slovenskej kultúry

Tridsať rokov od podpísania medzivládnej československo-maďarskej dohody o Sústave vodných diel Gabčíkovo-Nagymaros na Dunaji

16. septembra 1977 bola v Budapešti podpísaná medzivládna dohoda o výstavbe SVD Gabčíkovo-Nagymaros. Podpisovali ju predsedovia vlád L. Štrougal a Gy. Lazar za prítomnosti prezidenta a generálneho tajomníka ÚV KSČ G. Husáka a generálneho tajomníka MSDS J. Kádára. V ten istý deň podpísali podpredsedovia vlád a predsedovia Československo-maďarského výboru pre hospodársku a vedecko-technickú spoluprácu dohodu o pomoci československej strany maďarskej pri zahajovaní výstavby.

SVD G-N má však v týchto mesiacoch aj ďalšie dve výročia. 31.10.1992 bol rozhodujúci deň pre realizáciu náhradnej varianty „C“ vodného diela prehradením koryta Dunaja v Čunove namiesto maďarskou stranou odmietnutého Dunakiliti a začala sa napúšťať voda do prívodného kanálu elektrárne. Vodná elektráreň Gabčíkovo úspešne pracuje už 15 rokov a z katastrofických predpovedí o dopade tohto diela na životné prostredie sa neprejavilo nič na slovenskej ani na maďarskej strane. Je tomu tak napriek tomu, že nie všetky práce boli z maďarskej strany uskutočnené (alebo dovoľené realizovať), najmä sypané hrádze v starom koryte Dunaja.

Tretím okrúhlym výročím je 10 rokov od vynesenia rozsudku Medzinárodným súdnym dvorom v Haagu v septembri r. 1997, podľa ktorého Maďari nemali právo jednostranne odstúpiť od medzivládnej zmluvy z r. 1977.

Vzhľadom na to, že SVD G-N vinou maďarskej strany nebola realizovaná podľa medzivládnej dohody a doposiaľ neboli naplnené uznesenia Medzinárodného súdneho dvora, mali by byť výročia

dôvodom k zamysleniu, a to tak pre tých, ktorí spolupracovali na príprave prijatých rozhodnutí a boli potom pri ich realizácii, ako aj samozrejme pre tých, ktorí majú problematiku v súčasnosti riešiť. Slovenská a maďarská verejnosť majú nárok požadovať po 15-ročnej úspešnej prevádzke Gabčíkova a jeho veľmi kladného vplyvu na životné prostredie, ospravedlnenie či priznanie sa k omylu od všetkých pánov politikov a „vedcov“, ktorí najmä v rokoch 1987 – 1993 spisovali a publikovali katastrofické scenáre o možnej škodlivosti celej SVD G-N. Príležitosť majú dobrú, lebo podľa niektorých vedcov malo byť Gabčíkovo rizikovejšie ako Nagymaros. Keďže som bol pracovne „pri tom“ v rokoch 1968-1983 vo funkcii na Štátnej plánovacej komisii v Prahe a neskoršie v rokoch 1988-1990 v diplomatickej funkcii v Budapešti, pokúsím sa v tomto článku zhrnúť svoje spomienky najmä na prípravu medzivládnej dohody vo funkcii podpredsedu čs. časti výboru pre hospodársku a vedecko-technickú spoluprácu s Maďarskom do r. 1983.

Obdobie rokov 1951-1968

Uvedme aspoň heslovito známe skutočnosti tohto obdobia. Pán profesor Ing. Dr. Peter Danišovič už v r. 1951 na spoločnej komisii pre hospodársku spoluprácu v Budapešti prezentoval československý návrh a Ing. Dr. Peter Mossonyi návrh maďarský. Obaja sa dohodli na riešení dvojstupňovom, pričom horný (Gabčíkovo) bude na princípe derivačného kanála a dolný (Magymaros) bude riečny. Tu sa žiada pripomenúť, že P. Mossonyi prvý návrh na

výstavbu vodnej elektrárne v Nagymarosi vypracoval už v r. 1941. Po ďalších rokovaníach v r. 1954 na maďarskej strane sa rozbehla projektová príprava dolného stupňa, ale na československej strane sa v Bratislave aj v Prahe diskutovalo o variantoch v riečnych stupňoch, o situovaní jediného alebo dvoch derivačných kanálov a v Prahe aj o porovnávaní efektívnosti tejto investície s riešením formou tepelných elektrární. Rozhodujúce boli roky 1958-1961, keď maďarská strana v r. 1958 prišla s návrhom zahájiť výstavbu v Nagymarosi už v r. 1959 a súčasne s ňou zahájiť aj výstavbu v Gabčíkove. Československá strana s návrhom nevyslovila súhlas a oznámila, že do r. 1961 bude skúmať riešenie na československej strane vo 4 variantoch – v troch derivačných a jednom riečnom. Odklad na r. 1961 bol veľmi nešťastný, lebo v tomto roku nastala kríza v ekonomickom vývoji v ČSSR aj v Maďarsku. U nás sa v r. 1962 prijali opatrenia k zákazu zahajovania nových stavieb a k prechodnej konzervácii stavieb, na ktorých budú práce prerušené. V týchto rokoch by bolo ťažké zahajovať investične takú rozsiahlu výstavbu, akou bola SVD G-N. Pri rozpade 3. päťročnice sa prijali náhradné ročné plány na roky 1964 a 1965.

Po nástupe na ministerstvo plánovania v r. 1968 som sa nechal informovať o niektorých rokovaníach s Maďarskom aj s RVHP, aj medzi zainteresovanými orgánmi od pracovníkov, ktorí pracovali na ŠPK od r. 1960. Tí ma však informovali trochu inak, ako som sa dočítal v knihe, vydanéj p. J. Dunajovcom: „Projektantova odysea“, ktorý všetku vinu za bránenie výstavbe SVD G-N zvaľuje na pražské ústredné orgány, najmä na Štátnu plánovaciu komisiu. Nevie, na ktorú dobu myslí, keď uvádza, že namiesto výstavby SVD G-N dostala prednosť výstavba pražského metra, alebo kedy a kde „sa miesto dunajských vodných diel mal uprednostniť kanál Dunaj – Morava – Odra – Labe“. O výstavbe tohto kanála, ktorú podporovali najmä niektorí hospodárski aj politickí funkcionári z Ostravy, sa v 70-tých rokoch ako o konkurenčnom projekte voči SVD G-N nikdy nerokovalo. Poznávam, že úvahy autorov predpokladali, že bude postavený vodný stupeň Wolfstahl ako spoločné československo-rakúske dielo, z ktorého by sa prečerpávala vody do vrcholového miesta kanálu na Morave a odtiaľ rozdeľovala do kanálov smerom k Labe aj smerom k Odre. Navrhovatelia tohto námetu však ani s Dunajskou komisiou ani s Rakúskom a podunajskými štátmi po toku rieky Dunaja (Maďarsko, Juhoslávia, Bulharsko a Rumunsko) námet neprerokovali (ja sa im nečudujem, lebo bolo veľmi málo pravdepodobné, že by sa Rakúsko a vyššie menované štáty vzdávali vody z Dunaja vzhľadom k už vybudovaným alebo len plánovaným kapacitám vodných elektrární). Po neúspešných pokusoch ostravská skupina v spolupráci s ministerstvom zahraničného obchodu prišla v r. 1978 s návrhom na splavnenie Odry z Ostravska smerom do Poľska. Mala to byť vodná cesta pre prepravu uhlia a pre prepravu veľkých a ťažkých (nadgabaritných) dodávok ostravského strojárstva do Poľska a na zámorský export z poľských prístavov. Zúčastnil som sa jednej porady na túto tému v marci 1978 u podpredsedu vlády ČSFR Rohlíčka a o tejto problematike sa diskutovalo aj na najbližšom pléne SPK, ktoré viedol jeho predseda Hůla. Hlavným bodom programu však bol rozvoj energetiky a palív a problematika dopravy v súvislosti s výstavbou diaľnic. Ostravský zámer nemal veľkú podporu poľskej vlády, ktorá v tej dobe v investíciách do vodných tokov jednoznačne preferovala riešenie rieky Visly. S výnimkou jedného pokusu pri zvýšenej hladine Odry som o tomto zámere do r. 1983 nič nepočul.

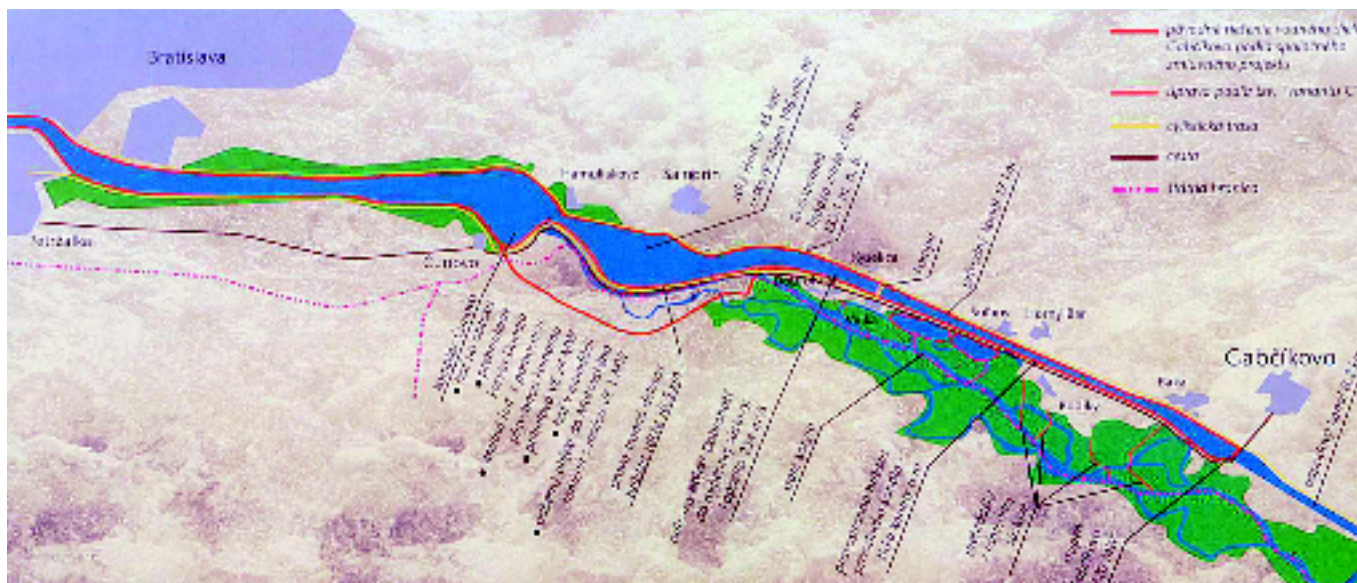
Neviem ani, aké obdobie myslí J. Dunajovec, v ktorom podľa neho „Samozrejme, že neskúsené treťoradé kádre, ktoré reprezentovali Slovákov v Prahe sa nachytali na háčiky chémie, bauxitu i niklu, napokon sme mali na Slovensku 40 % československej chemickej výroby, najmä však ťažkú chémiu, tú, čo potrebovala veľa elektri-

ny, čo prehľbilo našu závislosť na českej energii...“. Ak myslí aj na obdobie po r. 1968, tak som bol aj ja treťoradý káder? Inak však vo vydanéj knižke súhlasím so všetkým, čo napísal o p. prof. Daniševičovi, ktorý oslávil tento rok 100 rokov, vážim si ho ako prvého autora SVD G-N a prajem mu najmä veľa zdravia. Záverom k tomuto obdobiu pripúšťam, že v celej jeho časovej dĺžke (1961-1968) som nebol objektívne informovaný najmä v niektorých detailných názoroch či rokovaníach. Pred pátraním o minulosti som dal pracovne prednosť ďalšej budúcnosti tohto diela. Priznávam sa, že už ako dôchodca som chcel sám začať pátrať po informáciách v archívoch bývalej Štátnej plánovacej komisie, ale bol som poučený, že archív po zániku ŠPK skončil v pivniciach bývalého Ministerstva obchodu ČSR, ktoré boli pri povodni v r. 2002 zaliate vodou a vraj archív sa už potom neopravoval. Bolo by však užitočné, aby sa mladí historici pokúsili v Bratislave z archívov vodohospodárskej výstavby, ale aj Slovenskej plánovacej komisie o súpis a komentované hodnotenie rokovaní o problematike SVD G-N do vzniku federácie v oklieštených slovenských národných orgánoch a tých všetko zdržujúcich unitárnych orgánoch v Prahe. V každom prípade si myslím, že treba urobiť deliacu čiaru medzi týmto obdobím a situáciou, ktorá vznikla prijatím zákona o československej federácii.

Obdobie od r. 1969 v podmienkach federatívneho usporiadania štátu

V podmienkach federatívneho usporiadania štátu nebol vytvorený federálny orgán pre vodné hospodárstvo, ktoré malo byť riadené v oboch národných republikách v kompetencii národných vlád (v praxi potom v rámci ministerstiev lesného a vodného hospodárstva). Národne mala byť riadená aj energetika v rámci ministerstiev priemyslu. Pre niektoré odvetvia – ako napr. práve priemysel, bol na úrovni federácie vytvorený spoločný výbor zložený z vedenia oboch národných orgánov. Hneď pri prvej revízii federatívneho usporiadania v rokoch 1970 a 1971 však výbory zanikli a energetiku spolu s hutníctvom a strojárstvom mali riadiť ministerstva na federálnej úrovni. Pre odvetvia, ktoré nemali na federálnej úrovni ministerstvo ani výbor mala koordinačnú funkciu vykonávať hlavne Štátna plánovacia komisia a príslušné odbory aparátu predsedníctva vlády. To sa týkalo i vodného hospodárstva. Prvotné rozhodnutia mali byť prijímané na úrovni príslušných vlád ČSR a SSR.

Tu by čitateľ mohol položiť otázku: „a prečo teda o SVD G-N naďalej rozhodovala Praha – federálna vláda?“ Hlavným dôvodom posunu niektorých vecí na federálnu úroveň v tomto prípade bola skutočnosť, že šlo o medzinárodnú stavbu pripravovanú a realizovanú spoločne s Maďarskom a k tomuto bola kompetentnou federálna vláda. Hlavnými nástrojmi federálnej vlády boli Štátna plánovacia komisia – koordináciami päťročných i ročných plánov s Maďarskom – ďalej časť spoločného výboru pre hospodársku a vedecko-technickú spoluprácu s Maďarskom na čele s podpredsedom federálnej vlády, funkciu podpredsedu zastával príslušný námestník Štátnej plánovacej komisie, ktorý súčasne viedol rokovania o koordinácii plánov. Významná úloha pri schvaľovaní investičných úloh, niekedy zámerov, bola v kompetencii federálneho ministerstva pre technický a investičný rozvoj. Po vzniku federálneho ministerstva palív a energetiky sa toto stalo ústredným investorom energetickej časti vodnej elektrárne v Gabčíkove. Ďalším dôvodom, prečo sa mohla federálna vláda zaoberať touto stavbou, bola metodika plánovania realizácie a kontroly rozhodujúcich veľkých stavieb formou tzv. záväzných úloh štátneho plánu v oblasti investícií. Takto schválené stavby mali dodávatelia povinnosť prednostne zabezpečovať. Boli s tým spojené aj určité finančné

né príplatky pre pracujúcich na týchto stavbách u dodávateľov. Záväznú úlohu v investičnom pláne museli byť prednostne zabezpečené aj po stránke financovania. Návrhy do federálnej vlády o problematike rezortov národne riadených predkladal vždy predseda príslušnej vlády.

Pár slov o tom, ako som sa dostal na ŠPK. V r. 1968 som pracoval na ministerstve chemického priemyslu, kde som však bol preraďovaný z funkcie riaditeľa investičného odboru na skupinového riaditeľa pre oblasť plánovania, obchodu, financií a práce a miezd. Keď začali práce na príprave federálneho usporiadania v Kolodejoch, minister chemického priemyslu (vraj aj so súhlasom ministra plánovania Vlasáka) ma menovali do komisie pre oblasť priemyslu a investícií. V júni mi už minister Rázl oznámil, že ma „postúpil“ na ministerstvo plánovania na funkciu vedúceho investičného úseku. Toto obdobie bolo pre mňa dosť komplikované. Snažil som sa plniť obidve funkcie, ale musel som sa venovať aj

rodine. Vedel som, že federálne ministerstvo priemyslu nebude a na ministerstvo plánovania sa mi veľmi nechcelo. Priatelia z Bratislavy mi naznačovali, že síce by boli pre mňa miesta aj v Bratislave, ale že mi odporúčajú prijať miesto na ministerstve plánovania.

Na ministerstvo plánovania – neskôr ŠPK – som nastúpil začiatkom októbra 1968 už vo funkcii riaditeľa odboru výrobných síl (investície + práce a mzdy). Do funkcie štátneho sekretára dezignovaný J. Kraus mi pri prijímaní pripomenul, že mojou hlavnou úlohou je zvládnuť riadenie vedeného úseku a z troch úloh voči Slovensku mi uložil prerokovať s maďarským plánovacím úradom a dostať u nás do plánu výstavbu SVD G-N. Myslím si, že bolo práve iniciatívou J. Krausa navrhnúť ma do funkcie námestníka ministra, do ktorej som bol vládou schválený koncom októbra. Z tejto funkcie pre mňa okrem odborov, ktoré spadali do mojej pracovnej náplne (investície, práce a mzdy, stavebníctvo, doprava a prechodne aj niektoré iné) vyplynula povinnosť viesť koordináciu plánov s Maďarskom a byť podpredsedom čs. časti Výboru pre hospodársku a vedecko-technickú spoluprácu s Maďarskom.

Príloha Klubové Listy 2/2007 vznikla i za podpory Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí.

Už pri prvej ceste do Budapešti v decembri 1968 som svojmu partnerovi z maďarskej strany naznačil, že by som v rámci koordinácie plánu mal rokovať aj o ďalšom postupe prípravy i realizácie SVD G-N. Môj partner – Dr. I. Hetényi, prvý námestník predsedu plánovacieho úradu MLR – mi naznačil, že Maďarsko už raz bolo pripravené výstavbu zahájiť (r. 1958, 1959), v súčasnosti však je situácia podstatne iná, medziiným aj preto, že po našom vzore tiež pristúpili na ekonomickú reformu s určitou opatrnosťou, ale s väčším dôrazom na plnú zodpovednosť podnikov za návratnosť investícií. Pripomenul, že rovnako ako my prekonalí ekonomický krízový stav počiatkom 60. rokov, ale s horšími dopadmi do narastajúcej zahraničnej zadĺženosti.

V prvých rokoch našej spolupráce sme si podrobnejšie vymieňali vzájomné názory na SVD G-N. Hlavným problémom maďarského plánovacieho úradu bola skutočnosť, že pri rozložení nákladov a efektov počítali s menším podielom na protipovodňové opatrenia, lebo časť protipovodňových opatrení, najmä pre

Malý žitný ostrov, už realizovali po povodniach v r. 1954 a čiastočne i v r. 1965. Možnosť využitia zavlažovacích systémov z diel na SVD G-N pre poľnohospodársku výrobu mohli počítať len na menší rozsah územia ako na čs. strane. Toto znamenalo, že výrazne vyššiu časť podielu nákladov prenášali na energetiku. Energetici však pri nedostatku vlastných zdrojov, možnosti získania úverov na riešenie nedostatku elektrickej energie preferovali budovanie investične podstatne menej náročných elektrární. Pri cenách ropy, dovážanej výlučne zo Sovietskeho zväzu a čiastočne z vlastnej ťažby ropy, im pochopiteľne investične najlacnejšie vychádzala výstavba elektrárne na tekuté palivá (ťažšie frakcie z rafinérií ropy). Takýto zámer i realizovali. Pod Budapešťou v Százhalombate postavili veľkú modernú rafinériu a spolu s ňou elektrárňu s výkonom 2400 megawattov. Toto bola štvornásobná kapacita v porovnaní s našou výstavbou rafinérie a elektrárne vo Vojanoch.

Dokončenie v budúcom vydaní Klubových listov

Ing. Karol Ujházy
V Prahe, august 2007
Foto archív

Pohľad na vodné dielo Gabčíkovo-Nagymaros